

ЗАМІСТЬ ОСТАННЬОГО СЛОВА

В Україні широко розповсюджений новий документ Валентина Мороза п. 3. «Замість останнього слова», що його він подав у письмовій формі до рук «суддів» перед початком другої судової розправи над ним, яка відбулася в листопаді 1970 року в Івано-Франківську.

Від одного переписувача додана така інформація:

«Валентин Мороз в час другого безправного процесу рішив його бойкотувати — мовчати, не відповідати, тому *отсе письмо подав до рук суддів у письмовій формі ще до початку процесу, що відбувся при закритих дверях*». (Всі підкреслення тут і в «Слові» — як в оригіналі).

*

Я не буду цитувати Кодексу і доводити свою невинність. Судять мене не за вину і ви це добре знаєте. Нас судять залежно від тієї ролі, яку ми граємо у небажаних вам процесах. Є люди, для арешту яких ви маєте більше формально-юридичних підстав, ніж для мого арешту. Але вам вигідно, щоб люди ці були на волі, бо вони знижують тонус українського відродження, пригальмовують його швидкість, звичайно не розуміючи цього. Цих людей ви ніколи не зачепите, навіть коли б вони випадково потрапили до вас, ви постаралися б негайно їх звільнити. Ви прийшли до висновку, що В. Мороз підвищує температуру небажаних вам процесів на Україні, отже — краще відділити його від середовища ґратами. Що ж, це було б цілком логічно, якби не одне але...

Починаючи від 1965 року ви посадили за ґрати кілька десятків чоловік. *Що це вам дало?* Не буду говорити про тенденцію, зупинити її ще нікому не вдалося. Але чи вдалося вам ліквідувати хоча б її конкретно-матеріальні вияви? Чи ви зупинили, скажімо, потік неофіційної, позацензурної літератури, що має вже назву «Самвидав»? Ні! Це виявилось вам не під силу. «Самвидав» росте, збагачується новими формами і жанрами, обростає новими авторами і читачами, а головне — він лустив коріння так широко і глибоко, що ніяке збільшення штатів донощиків, ніякі японські магнітофони не допоможуть. Ваші потуги до нічого не привели і те, що ви робите, можна було б назвати по-російському «*мартишкин труд*». Але справа не в тім, що «мартишкин труд» — це робота, від якої нікому не холодно й не душно, робота без результату. Про вашу роботу цього не скажеш — вона вже дала відчутний ефект, тільки ж ефект зовсім протилежний тому, якого ви

чекали. Виявилось, що ви не залякали, а зацікавили. Ви хотіли загасити і замість цього долили масла у вогонь. Ніщо так не сприяло пожвавленню громадського життя на Україні, як ваші репресії. Ніщо так не привернуло увагу людей до процесів українського відродження, як ваші суди. Правду кажучи, саме ці процеси показали широкій публіці, що на Україні знову ожило громадське життя. Ви хотіли сховати людей у мордовські ліси — а замість цього виставили на широчезну арену і їх побачив цілий світ. Більшість активістів українського відродження стали активістами якраз в атмосфері збудження, викликаного вашими репресіями. Словом, пройшло вже досить часу, щоб зрозуміти нарешті: репресії шкодять перш за все *вам*. А ви все судите... Для чого? Для виконання пляну? Для заспокоєння службової совісті? Щоб зігнати злість? Скоріше всього — по інерції. Ви внесли в сучасний післясталінський етап українського відродження те, без чого він був ще недозрілим і недопеченим: ви внесли *елемент жертовності*. Віра виникає тоді, коли є мученики. Їх дали нам ви.

Кожен раз, як тільки на українському горизонті з'явилося щось живе, ви кидали в нього камінцем. І кожний раз виявлялось, що то не камінець, а бумеранг. Він обов'язково повертався і бив... по вас! Що ж сталося? Чому репресії не дають звичайного ефекту? Чому випробувана зброя стала бумерангом? *Змінився час* — от і вся відповідь. У Сталіна було досить води, щоб гасити вогонь. Ви ж знаходитеся у зовсім іншій ситуації. Вам довелося жити в епоху, коли резерви вичерпались. А якщо води мало — краще не дразнити нею вогню. Бо тоді ще краще горить — це знає кожна дитина. Ви взяли палку до рук, щоб розкидати вогнище — але замість того тільки підворушили його. На більше не вистачає сили, це значить, що суспільний організм, в якому ви живете, вступив у таку фазу розвитку, коли репресії вже дають *зворотній ефект*. І кожна нова репресія *буде тепер новим бумерангом*.

Посадивши мене за ґрати 1-го червня (1970 р.), ви знову запустили бумеранг. Що буде далі — ви вже бачили. П'ять років тому мене посадили на лаву підсудних — і звідти вилетіла стріла. Потім мене посадили за колючий дріт у Мордовію — і звідти вилетіла бомба. Тепер ви знову, нічого не зрозумівши і нічого не навчившись, починаєте все спочатку. Тільки цього разу дія бумерангу буде набагато потужнішою. В 1965 році Мороз був нікому невідомим викладачем історії. Тепер його знають...

І ось Мороз сьорбає тюремну капусту. Скажемо по-єврейському: «Что вы с этого будете иметь?» Єдиний Мороз, з якого ви дійсно мали б *величезну користь*, це покірний Мороз, що написав покайну заяву. Це був би дійсно приголомшливий удар для всього свідомого українства. Але такого Мороза ви не дочекаєтесь *ніколи*. Якщо ж ви розраховуєте, посадивши мене за ґрати, створити якийсь вакуум в українському відродженні, то це не серйозно. Зрозумійте нарешті: *вакууму більше не буде*. Густота духовного потенціалу України вже достатня

для того, щоб заповнити будь-який вакуум і дати нових громадських діячів, як замість тих, що сидять у в'язниці, так і замість тих, що відійшли від громадської діяльності. 60-ті роки принесли значне покращення в українське життя, 70-ті роки теж не будуть вакуумом в українській історії. Ті золоті часи, коли все життя було втиснуте в офіційні рамки, минули безповоротньо. Вже існує культура поза Міністерством культури і філософія поза журналом «Вопросы философии». Тепер вже постійно існуюватимуть явища, що з'явилися на світ без офіційного дозволу і з кожним роком потік цей буде збільшуватись.

Мене судитиме суд за закритими дверима. І все одно він стане бумерангом, навіть коли мене ніхто не почує, навіть коли я буду мовчати в ізольованій від світу камері Володимирської в'язниці. *Буває мовчання голосніше від крику.* І навіть знищивши мене, ви не зможете його заглушити. Знищити легко, але чи задумувались ви над такою істиною: Знищені часом важать більше, ніж живі. *Знищені стають прапором.* Знищені — це кремень, з якого будуються кришталеві фортеці в чистих душах.

Знаю добре, що ви скажете на це: Мороз забагато про себе думає. Але тут не йдеться про Мороза. Йдеться про кожну чесну людину на моєму місці. Зрештою, там, де люди готові до повільної смерті у Володимирській в'язниці від якого-небудь хитрого хімікату — там немає місця для дрібного честолюбства.

Національне відродження — найглибинніший з усіх духовних процесів. Це явище багатоплянове і багатшарове, воно може виявитись у тисячах форм. Ніхто не зможе всіх їх передбачити і сплести настільки широкий невід, щоб охопити процес в усій його ширині. Ваші греблі міцні й надійні, але вони стоять на сухому. Весняні води прямо оминули їх і знайшли нові русла. Ваші шлагбауми закриті. Але вони нікого не спинять, бо траси давно пролягли збоку від них. Національне відродження є процесом, що має практично необмежені ресурси, бо національне почуття живе в душі кожної людини, навіть тієї, яка, здавалося б, давно померла духово. Це виявилось, скажімо, під час дебатів у Спільці Письменників, коли проти виключення І. Дзюби голосували люди, від яких цього ніхто не сподівався.

Ви вперто повторюєте, що люди, які сидять за ґратами — це просто кримінальні злочинці. Ви запліщуете очі і робите вигляд, що проблеми нема. Ну, добре, на цій немудрій позиції вдається протарабанити ще років з десять. А далі? Адже нові процеси на Україні і в усьому Союзі тільки починаються. Українське відродження ще не стало масовим. Але не тіште себе, що так буде завжди. В епоху суцільної письменності, коли на Україні є 800 тисяч студентів, а радіо мають всі, в таку епоху кожне суспільно-вагоме явище стає масовим. Невже не розумієте, що скоро вам прийдеться мати справу з масовими соціальними тенденціями? Нові процеси лише починаються, а ваші репресійні заходи вже перестали бути ефективними. Що ж буде далі?

Є тільки один вихід: відмовитись від застарілої політики репресій і знайти нові *форми співжиття* з новими явищами, які вже утвердились у нашій дійсності безповоротно. Така реальність. Вона з'явилась, не питаючи дозволу, і принесла нові речі, що *вимагають нового підходу*. Для людей, покликаних займатися державними справами, є над чим думати. А ви все забавляєтесь, пускаючи бумеранг...

Буде суд. Щож, будемо битися. Саме тепер, коли один написав покаянну заяву, другий перекваліфікувався на перекладача — саме тепер потрібно, щоб хтось показав *приклад твердості* і одним махом змив це гнітюче враження, яке створилося після відходу деяких людей від активної громадянської діяльності. Випало мені... Тяжка це місія. Сидіти за ґратами нікому не легко. Але ж не поважати себе — ще важче. І тому будемо битись!

Буде суд, і знову все почнеться спочатку: нові протести і підписи, новий матеріал для преси і радіо всього світу. Разів у десять зросте інтерес до того, що написав Мороз. Словом, буде підлита нова порція масла у вогонь, який ви хочете загасити.

Це і є підризна діяльність. Але моєї вини тут не шукайте — не я посадив Мороза за ґрати, не я запустив бумеранг.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ

З А Я В А

Київ,

Президії Верховної Ради УРСР, тов. Ляшкові,

ЦК КПУ, тов. Овчаренкові,

Першому заступникові Голови Ради Міністрів УРСР, тов. Тронькові.

Важко уявити щось дикіше, антигуманніше і страшніше, як наруга над померлими. Мабуть «людяніше» розстріляти людину, ніж потім бульдозером знести її могилу і повикидати із землі кості...

Те, що тепер коїться на Янівському цвинтарі у Львові, майже в центрі Європи, може вимірюватися хіба найдикішими азіатськими середньовічними мірками. Під наглядом спеціально приставлених осіб бульдозер зриває стрілецькі могили, а лопати грабарів вивертають людські останки. Кажуть, робиться це за санкцією голови Львівського Облвиконкому Телішевського. Не знаю, які адміністративні таланти має ця людина, що їй довірили таку відповідальну посаду, але однієї цієї дикості достатньо, щоб знелюднілого чиновника розжалувати у свинопаси.

Задумаймося над тим, що твориться. По перше, наруга над могилами прямого ворога — це блюзнірство, відкинуте цивілізованим світом. Смерть зрівнює погляди й ідеології. І смерть вимагає до себе пошани. У Кримінальному Кодексі УРСР є стаття 212, яка передбачає кримінальні санкції за глум над могилами. По друге, чи галицькі юнаки, які жили наприкінці 1918 р. і полягли в боротьбі з польськими легіонерами відстоюючи Галичину від колоніального поневолення панською Польщею — це вороги Радвлади? Ще не відомо, де опинилисьби вони якби не полягли в ті дні. Можливо були в Армії УНР, а можливо в ЧУГА. До речі, аматори цитатів знаходять позитивні слова про стрільців у Леніна. За що ж їм, загиблим понад 50 років тому, мстять зараз? За те, що рятували Галичину від польського гніту? Ми, що не розписуємося в солідарності з пілсудчиками, з пацифікацією, з Березою Каргузькою бачимо, що навіть поляки, окупувавши Галичину і ненавидячи стрільців як ворогів, не вчинили наруги над стрілецькими могилами. Не додумались до відвертого знищення могил навіть при Сталіні, хоч наругу над ними чинили. До чого ж дійшли ми з вами?

Багато говорять зараз про підступ буржуазної ідеології. Не думаю, щоб усі буржуазні видавництва і радіостанції разом узяті спромоглися на такої сили антирадянську пропаганду як один львівський бульдозер, що постинав голови стрілецьким хрестам.

Після пожежі Державної Бібліотеки Академії Наук УРСР у 1964 р. і політичних арештів за відкрите висловлювання переконань у наступні роки важко назвати дію, якаб так підривала авторитет Радвлади як теперішнє безчинство у Львові. Наслідки вже є. Тисячі Галичан пройшли за ці дні біля осквернених і сплюндрованих могил. Серед населення замішання й обурення. Ходять чутки про наміри теж далекі від людяності, а може й провокаційні, погромити у відповідь могили партійних і військових керівників і т. д. Невже ж дійдемо до того, що вводитимемо стан облоги на кладовищах?

Я утримувався від одноосібних звернень до партійних і радянських керівників після того, як у 1967 р. за справедливі зауваження про порушення норм соціалістичної законності мене спочатку кинули за ґрати, а потім зробили з критика й журналіста залізничним робітником. Але сьогодні мовчати не можу. В ім'я людяності закликаю вас втрутитись в дії провінційних самодурів і зупинити глум над стрілецькими могилами, відновити частину зруйнованих поховань і перенести звідтам тіла похованих на чужих кістках людей. Відмежуйтеся тим самим від злочину, який зараз чиниться у Львові.

Львів, 16. 8. 1971 р.

МОСКОВСЬКІ САМОДУРИ ШАЛІЮТЬ

.....
*І могили мої милі
Москаль розриває.
Т. Шевченко*

(І. В.) В московсько-большевицькому штабі імперії в січні 1972 р. схвалено постанову про «Літературно-художню критику». Видав її ЦК КПСС напередодні пленуму правління Спілки Письменників СРСР, присвяченому проблемам літературної і мистецької критики. Після всесоюзного пленуму «інженерів людських душ», у Києві, на партійних зборах літераторів, цю постанову «пророблювано» і втовкмачувано, лаючи українських націоналістів (буржуазних!), сіоністів і маоїстів за «придворну службу підривним центрам американського імперіалізму». В. Козаченко, Ю. Збанацький, Д. Павличко один перед одним «подвизались» у зрадницькому ремеслі, підкреслюючи «турботу» партії про розвиток духової культури народу. Закликали до боротьби з націоналізмом.

Літературні московські лакеї нічого нового не сказали. Не було нічого нового й на московському пленумі. В Києві заклик до пильності в літературній критиці дехто пов'язував із підготовкою до 50-ої річниці включення України до імперського комплексу СРСР. Але тільки згадував, видно, ще не прийшли ноти з Москви, на яких ту трагічну для України річницю будуть відспівувати, переконувати людей у «закономірній неподільності» тоталітарного комплексу.

У всіх постановах ЦК КПСС є повні торби хвалби про «успіхи», а після того ставиться — але... і йде перелік хиб, недоліків, недовиконань, а тоді — вимога усунути їх. Постанова про критику підкреслює, що «партійні комітети, заклади культури, творчі спілки, преса — всі спрямували зусилля на реалізацію вказівок 24-го З'їзду партії про підвищення рівня літературно-художньої критики». Але її рівень, як виходить і з довгого переліку «недоліків», «не відповідає в повній мірі вимогам». Критика поверхова, формальна, на низькому рівні. В ній — говориться у постанові — «немає аналізу розвитку процесів радянської літератури і мистецтва, взаємозбагачення і зближення культур соціалістичних націй».

Постанова зобов'язує і наказує всім посилити критику, примусити критиків «глибоко аналізувати явища, тенденції і закономірності сучасного художнього процесу, всіляко сприяти зміцненню ленінських принципів партійності...» В постанові намічено низку державних заходів, включно з підготовкою і «перепідготовкою» кадрів, які мають виконати замовлення партії та доказати «закономірність» зближення національних культур і «злиття» в єдину советську, з її руским духом і рабською душею.

За принципами партійності, як говориться в програмі КПСС, «вивчення проблем світової історії і сучасного розвитку в світі повинно («должно») розкривати закономірний поступ руху людства до комунізму...» Згідно з цією догмою, критика не має допомагати в пізнанні багатогранного національного життя людських спільнот і людей у літературно-мистецькій творчості, вона в московському царстві повинна показувати «закономірний рух» поневолених націй до комунізму, прикриваючись будовою якого большевицький ханат марить про «злиття» націй у єдину «советську спільноту».

Проти того марення, з його вандалізмом у практиці, борється український націоналізм. Б. Буряк, доктор філологічних наук, у довшій статті — пов'язавши націоналізм із світовим антикомунізмом — закликає боротись з українським націоналізмом. «Про це завжди повинні пам'ятати», — пригадує він у статті «Злиденність антикомунізму і література» («Радянська Україна», 28. 1. 1972 р.). Довге повчальне патякання про «злиденність антикомунізму» вчений доктор закінчує так: «... Тому всяке применшення соціалістичної ідеології, всяке відсторонення від неї означає тим самим посилення ідеології буржуазії». З'явилася і повчальна осторога в офіціозі т. зв. уряду «суверенної» колонії УРСР зараз після того, як хвиля арештів прокотилась по Україні. Видно плянову послідовність у діях імперської сторожі: арешти, а слідом за ними осторога вчених наймитів з Києва.

*

У вістках, що пробілились на Захід з Москви, де є сякі-такі зв'язки представників західної преси з урядовими колами, говориться, що працівників української культури арештовано за «націоналістичну активність» та «зумисне розповсюдження вимислів проти влади». В Києві арештовано 12, у Львові 7 людей, в інших містах обшукувано і переслухувано «підозрілих». Серед арештованих західня преса назвала: І. Дзюбу, І. Світличного, В. Чорновола, Є. Сверстюка — всі вони відомі світові діячі української культури.

Згадує преса, що за деяким з арештованих довгий час стежили «очі і вуха» сторожових псів КДБ, щоб дискредитувати і арештувати. Деталь не нова, самозрозуміла, але важлива. Вона вказує на загострення протиставлення двох протиставлених сил: національної ідеї з московською системою большевизму, політичними тенетами якого облуптано Україну. Можна припускати, що московська влада в Україні в безуспішній дотепер боротьбі з націоналізмом готує якийсь процес — політичну «показуху», щоб пов'язати український націоналізм із чужими силами.

Іншими шляхами пробілились на Захід два документи, що їх розіслала до преси Українська Центральна Інформативна Служба (УЦІС): В. Мороза «Замість останнього слова» і «Заява» В. Чорновола. Знаємо, як розправилась московсько-большевицька влада з істориком В. Морозом в листопаді 1970 р. Судили його за закритими дверима, оточивши будинок, де відбувалась розправа, сторожею і солдатами. Близьких і знайомих недопустили на судилище, а люди з різних частин України

купчилися навколо будинку, домагались, обурювались, протестували. Засуджений на 14 років В. Мороз збойкотував судилище. Збойкотували й свідки: І. Дзюба, Б. Антоненко-Давидович і В. Чорновіл.

Їхня невгнутість, благородна постава перетворила судилище на політичну битву української ідеї з трухлявіною системою більшовизму. »Бувають епохи, коли вирішальні битви провадяться на площині соціальної моралі, громадянської поведінки, коли навіть елементарна людська гідність, спираючись брутальному тискові, може стати важливою бунтівничою, революційною силою. До таких епох, на мою думку, належить і наша епоха«. — Так говорив 7 років тому І. Дзюба в 30-ліття з дня народження В. Симоненка, назвавши його поетом національної ідеї.

Це були початки, коли шестидесятники кинули перші національні іскри в українську дійсність, заморожену великодержав'ям московського більшовизму. Іскри пробили полуду страху, що ним оповив більшовизм людей у теперішній московській імперії, в якій нема ні національної, ні особистої свободи. Там, де немає людської свободи, не може бути й свободи національної, бо ж національна свобода — це перш за все свобода людини.

Нинішні володарі московського царства, жорстоко поборюючи українську національну ідею, завжди покликаються на »непомилні заповіді« Леніна. А разом з тим підкреслюють »велику й передову« роллю русского народу, багнетами якого Ленін, із його партією, відновив розвалену в національних революціях московську імперію. Поеднання не випадкове, бо в Ленінові втілилась московська національна душа, а в Сталінові — руска державність із її рабською історією. Продовжуючи діло свого вчителя, Сталін зміцнив відновлену потвору, жорстоко насаджуючи в імперії руский дух історичного рабства. У великих господарських руїнах, у ламанні історичних і культурно-національних укладів підбитих націй, на горах трупів формотворці сучасної московської імперії намагалися і намагаються повернути поневолені нації на історичну дорогу Росії, накинувши їм неволю і рабство.

Проти сучасних імперських маячень ведуть боротьбу невгнуті сили, об'єднані національною ідеєю, сили українського націоналізму. Хвиля арештів — черговий вияв люті імперської сторожі проти національно-творчих людей, які своїми ділами розтоплюють кригу великодержав'я, підважують імперські підвалини. Убиваючи свободу, московські більшовики одночасно примушені покликатися на неї, що свідчить про її невмирущість. Страх перед нею змушує керівництво тоталітарної держави творити »показухи« її із ляльками в національних радах і урядах, у союзах письменників, у професійних спілках і навіть у комітетах національних компартій. Актори в тих »демократичних« макетах »обговорюють справи«, а вирішується все на імперському шпилі.

Кілька років тому Левко Лук'яненко, засуджений за діяльність, скеровану на вихід України з московського царства, запитав капітана КДБ Денісова: »... Для чого існує 17 стаття конституції, що дає кожній республіці право на вихід з СРСР?« А слідчий КДБ відповів: »Для

заграниці». Відповідь правдива. Для володарів імперії і її сторожі, що охороняє імперську неподільність, ясно, що конституція СРСР, як і всі «демократичні» інституції цієї імперії — то «показуха», створена із страху перед свободою.

*

Битва, розпочата шестидесятниками в соціальної площині за охорону прав людини, за респектування конституції і законів, перетворюється сьогодні на політичне становлення і боротьбу нації за її природне й історичне право жити у своїй державі із всебічною свободою людини, отже — це боротьба проти колоніального стану нинішньої УРСР із московсько-большевицьким рабством у ній. Національно-політичне становлення (В. Мороз називає той процес «національним відродженням») все більше поширюється і охоплює різні відтинки життя народу. У його підземному гулі імперська сторожа чує домагання усунути зігнілі й фіктивні підпори, хисткі й потоптані закони. Усунути здичавілих від сваволі й безвідповідальності людей, нагромадження кривд і безправства, щоб збудувати справжні міцні підвалини української державности відродженої людини і нації.

В Кремлі чують, що в глибинах замороженого московсько-большевицькою тиранією національного життя пробуджується дух енергії, формуючись у національну політичну силу. Володарі імперії бояться закономірної неминучости, коли розпорошена енергія нації збереться у єдину силу і з національних глибин прорвуться блискавки та загремлять громи. Нарід, повіривши в себе, зруйнує всі перепони, якими гальмується національна енергія. Розчистить чужий історичний хмиз і на оновленій землі утвердить національну ідею. В документі «Замість останнього слова», що розповсюджується між населенням, В. Мороз говорить, що різні плетива влади, якими вона намагається стримати національне становлення України, вже безсилі.

«Ваші (імперські, — І. В.) греблі міцні і надійні, але вони стоять на сухому. Весняні води оминули їх і знайшли свої нові русла». Національно-політичне відродження стало «багатоплановим і багатоплановим, воно виявляється в тисячах форм». Тюремникам СРСР не під силу стримати його, «бо національне почуття живе в душі кожної людини, навіть тієї, яка, здавалося б, померла духово». Часи, коли ціле духове життя було втиснене в «офіційні рамки, минули безповоротно».

Незалежно від каззонної, скутої правилами і параграфами культури соціалістичного реалізму, в протиставу їй «існує культура поза міністерством культури, і філософія поза журналом «Вопросы философии». Самвидав, на сторінках якого публікується без урядової контролі і цензури творчість людей, «росте, збагачується новими формами і жанрами, обростає новими авторами і читачами». Він так вріс у життя, твердить засуджений історик, «що ніяке збільшення штатів донощиків, ніякі японські магнітофони не допоможуть».

Для людей, які дивляться на сучасне життя в Україні категоріями 30-их років, через тодішні окуляри страху, таке твердження може видатись неймовірним. Звідціла недооцінка нових явищ, що виникли

в житті України та й цілої імперії. Спробую, бодай коротко, зупинитися над сказаним твердженням.

Автори, читачі й усі, якими «обростає» Самвидав, це люди, що народились переважно в тридцятих, а то й сорокових роках. Виростали вони в дещо іншому кліматі. Партія, точніше її всевладна верхівка, побачила, що машина терору часів «великого сталінського страху», спрямована проти «ворогів народу», стала небезпечною і для партії, як і партійної верхівки. Довелося міняти методи адміністративно-політичного тиску в імперському царстві.

Зустрічі з вояками, що вертались із Заходу, а їх були мільйони, дали людям змогу порівняти життя в «буржуазних» країнах світу із життям у соціалістичному «отечестві». О. Герцен, аналізуючи соціально-політичне тло повстання декабристів (1825 р.), писав, що «напрямок думання після війни 1812 р. став зовсім іншим» у тодішній імперії. Після другої світової війни напрямок думання в Україні тим більше змінився і став іншим.

Люди, яких нині хапають «чорні ворони» за націоналізм, як і ті, що формують думку Самвидаву, дозрівали і формувались у психологічному кліматі напруженої боротьби московсько-большевицької окупантської влади з українським націоналізмом. До 1950 року тривала збройно-політична боротьба УПА під політичним проводом УГВР. Через рік, після закінчення війни, населення західних українських земель збойкотувало вибори до Верховної Ради СРСР. А коли зброю вибито з рук, то іскри ті (тієї боротьби) рознесли по просторах большевицького царства. Не випадково поет національної ідеї В. Симоненко назвав Львів, що був центром тодішньої національно-визвольної боротьби, «столицею моєї мрії, епіцентром моїх радощів і надій».

І він прийшов до епіцентру:

«... із захопленням сина
Від степів, де Славута легенду снує,
Щоби серце твоє одчайдушне левине
Краплю сили вдихнуло у серце моє»

В такому психологічному кліматі формувалися люди нинішнього національно-політичного становлення, в якому велику, а то й вирішальну роль відіграє Самвидав. Своїми цензурами і утисками окупантська влада — намагаючись скерувати творчість в одне русло «єдинодержав'я» з його «отечественним» патріотизмом, переслідуючи національну творчість — мимохіть сприяла поширенню українського Самвидаву. А розвиток радіо-електроніки, поширення технічних засобів інформації (значне збільшення і приступність друкарських машинок, магнітофонів, радіоприймачів і т. п.) дали технічні засоби для Самвидаву і національно-політичного піднесення.

Під впливом технічного поступу сталися зміни і в структурі національної спільноти. Піднеслося значення розумової праці, а з народної гущі в змінених відносинах виділились індивідуальності, посилилась роль учених фахівців. Багато з них мають засоби розмноження: друкар-

ські машинки, магнітофони, фотоапарати тощо. Якщо невеликий відсоток із них захоче підтримати якусь працю, то це вже забезпечить розмноження і поширення її в тисячах примірників. Творча думка, що не вміщається в стандарти «отечественного» патріотизму з його казюним соцреалізмом, шукаючи вияву — знаходить його у Самвидаві.

✱

Самвидав підхоплює лише те, що має відгомін у суспільстві своєю національною правдивістю, вказує на корінь лиха жорстокої дійсності, яку відчуває абсолютна більшість людей. Читач бачить, що прочитане виявляє корінь лиха і кличе до відповідальності лиходіїв, тому стає помічником автора. Він вкладає свою працю і кошти, щоб охоронити автора від донощиків, розповсюджуючи прочитане серед однодумців. Це допомагає об'єднанню людей, цементує ідейно громадську думку в протизагу до «совєтського общества», що його урядово-механічними засобами накидає московсько-большевицька влада в Україні з допомогою перевертнів і рабів «отечества чужого».

«Ніщо так не сприяло пожвавленню громадського життя на Україні, як ваші репресії», — говорить В. Мороз судові. Глузуючи з беззаконних охоронців законів чужої влади, він заявляє їм, що суди і репресії «не залякали, а зацікавили». Головне те, що в людей виникла віра в національну правду. Національно-політичне становлення (у В. Мороза — відродження) ще не стало масовим явищем, але в часи таких масових середників, як радіо і технічні засоби, коли в Україні біля 6 мільйонів людей мають короткохвильові радіоприймачі, воно соціально стає глибоким явищем. (За даними міністерства радіопромисловости, в особистому користуванні населення т. зв. СРСР було радіоприймачів: 1963 р. — 18 міль., в 1968 р. — 27 міль., а нині, мабуть, 30 міль.).

Важливим для розвитку національного становлення далі є те, що українські сили, які унапрямяють його, відмежувались від програмових зарисів опозиційно протилежних течій в етнічній Росії. В третьому числі «Українського Вісника» (з'явилося уже п'ять) надруковано таку переважливу заяву: «В російському Самвидаві і за кордоном розповсюджено документ під назвою: «Програма демократів Росії, України і Прибалтики». «Український Вісник» з усією відповідальністю заявляє, що українські демократичні кола у виробленні і схваленні того документу, що претендує на програмовість, участі не брали. Слово «Україна» в названому документі вставлено або з кон'юнктуральних міркувань, або воно свідчить про якийсь відношення до документу російських чи зрусифікованих кіл, що є на Україні».

Відмежування українських політичних сил від сил російського великодержав'я, що захищають неподільність імперського комплексу, переважлива річ. Українські національні кола, оформившись у державницьку політичну силу, заявляють, що їм не по дорозі з тими, які в програмі майбутнього прикривають російське великодержав'я большевиків «демократичним» елементом, зберігаючи цілість імперії. Програмується лише усунути сваволю большевицьких догматиків і під новою вівіскою

зберегти імперську цілість. Заява про відмежування вказує на зрілість політичної думки в Україні.

За такого стану репресії (стара випробувана зброя московського імперіялізму) не дадуть ворогові сподіваних наслідків. «Чому репресії — запитує «суддів» В. Мороз — не дають звичайного ефекту? Змівся час, от і вся відповідь. У Сталіна було досить води, щоб гасити вогонь. . . Вам довелося жити в епоху, коли резерви вичерпались. . .» Нинішні репресивні заходи окупантської влади можуть загамувати, але не можуть спинити розбурханого політичного розвою в Україні. «Ви взяли палку до рук, щоб розкидати вогнище, але замість того тільки підворушили його. На більше не вистачає сили, це значить, що суспільний організм, в якому живете, вступив у таку фазу розвитку, коли репресії дають зворотний ефект».

Про «підворушення» розповідає В. Чорновіл у заяві до трьох вельмож т. зв. УРСР, описуючи вандалізм окупантської влади на Янівському цвинтарі у Львові. «Під наглядом спеціально приставлених осіб бульдозер зриває стрілецькі могили, а лопати грабарів вивертають людські останки», — пише публіцист. Він закликає (не просить) вельмож, московських наймитів у Києві, в ім'я людяности «втрутитись у дії провінційних самодурів і зупинити глум над стрілецькими могилами». Ошаліла влада лютує з безсилля і — щоб помститись над ворогами, які півстоліття тому боронили українську землю, Галичину, від колоніялізму Польщі — бульдозером стинає голови стрілецьким хрестам. Машину охороняє спеціальна сторожа.

Чого ж боїться окупаційна влада? Національної свободи, що за неї ведеться нині змаг в Україні, в обороні якої склали голови стрільці. До большевицької займанщини, ще під «панською» Польщею, як називає московська преса тодішню Польську республіку, львов'яни щороку складали поклін стрільцям, прославляючи тим національну свободу. Тодішня польська влада скоса дивилась на ті урочистості, пробувала стримувати і перешкоджати, але до такого варварства не вдавалась. Щойно московський большевизм, що намагається втримати Україну в імперських кліщах і поборює кожний прояв національної і людської гідності й свободи, пішов на відвертий вандалізм. А це тому, що хоч поминки на стрілецьких могилах і було заборонено, людей карали й переслідували, все ж вони потайки вночі завітчували могили, прославляючи волю.

Влада дрейфуючої під ударами націоналізмів московської імперії, найганебнішої в історії світу тюрми народів, воює навіть із стрілецькими хрестами, чим «підворушує» вогонь національного становлення. «Тисячі галичан пройшли за ці дні біля осквернених і сплюндрованих могил», — пише В. Чорновіл. «Серед населення замішання і обурення», воно розноситься по всіх українських землях, а разом із тим кличним дзвоном лунають слова В. Мороза: «. . . Будемо битись!»

ЮВІЛЕЙНИЙ МІТ

(І. В.) У московському царстві посилено готують включені в імперський комплекс нації до відзначення 50-ліття створення большевицької імперії — ССРСР. Центральний Комітет КПСС видав спеціальну постанову «Про підготовку до 50-ліття створення ССРСР». Усе життя має обертатись навколо посилення «дружби народів», буцімто пройнятої інтернаціоналізмом. В колгоспах і радгоспах на сівбі, поборюючи кліматичні труднощі, кленуться, що в ювілейний рік досягнуть великих урожаїв, виконають вимоги партії. На будівництві і в промисловості так само мають прославляти неподільну єдність.

В ім'я «інтернаціональної єдності» змушені були 150 мільйонів трудівників працювати задарма на так званому суботнику 15 квітня на просторах імперії, прославляючи Леніна і його партію. Він не тільки започаткував суботники під час війни большевицької Росії проти України та інших національних республік, а й придумав через договір Росії з незалежними республіками відновити розвалену в національних революціях російську імперію.

Ленінів задум про створення союзу держав Пленум РКП(б) у жовтні 1922 р. підтримав і постановив: «Визнати за необхідне укладення угоди між Україною, Білоруссю, Федерацією Закавказьких республік і РСФСР про об'єднання їх в «Союз Соціалістичних Радянських Республік», залишаючи кожній з них право вільного виходу зі складу «Союзу». Всесоюзний З'їзд Рад 30 грудня 1922 року схвалив Декларацію про створення Союзу незалежних держав і затвердив угоду про створення ССРСР з чотирьох названих вище держав. А через два роки, в січні 1924 р. створено першу конституцію ССРСР, якою започатковано творення «імперського комплексу», за окресленням Бухаріна, з ввіскою ССРСР.

Півстоліття в тому комплексі утискується, переслідується, обмежується і витісняється національна людська свобода, а насаджується не-свобода — рабство. В історії людства всі рабські суспільства обмежують і переслідують свободу, ніби добираючись порядку. Суспільство, творення якого започатковане конституціями ССРСР і про створення якого маячать кремлівські володарі, більше як рабське. В ньому від людини вимагається не тільки послуху й покорі, а й активної участі в творенні мітів і фікцій, якими оперує імперська влада в господарсько-економічному і культурно-політичному житті країни.

Постанова ЦК КПСС «Про підготовку до відзначення 50-ліття створення ССРСР», видана в лютому 1972, займає 16 сторінок друку в офіційній партійній «Коммунист» ч. 3. Ювілейну річницю в постанові названо «великим святом нашого багатонаціонального народу». Наведеним окресленням визначено суть задуму, яким в ювілейному році планується накинати поневоленим націям чергову фікцію. Не про свято націй і народів (всіх біля 100), які за конституцією 1936 р. творять 15 начебто суверенних республік, з яких складається ССРСР, а про свято «нашого народу» говорить постанова.

Отже, один нарід, що його веде партія. Ці засади наголосила брежнєвська політика в ювілейному році, посиливши натиск на зближення і ліквідацію націй за лєнінською догматикою. Ще в 1905 році В. Лєнін писав, що партія, обороняючи російськість соціалізму, за який вела боротьбу, «щоб знищити всяку думку про її національний характер, дала собі назву не рускої, а російської» («Правда», 17. 3. 72.). Проголошуючи рівність націй за соціалізму і право на самовизначення, більшовики завжди підкреслювали, що зближення і злиття націй прискорить побудову соціалізму.

У політичній практиці більшовики завжди відрізняли голошене ними право націй на самовизначення від доцільности, в розумінні партії, тій чи іншій нації його здійснювати, відділялись від Росії. А її лєнінська партія більшовиків розуміла, як велику неподільну державу. В партійних вказівках В. Лєнін вимагав, щоб члени партії панівної нації (рускої) говорили про свободу відокремлення, а марксисты — члени партії пригноблєних націй наголосували добровільне об'єднання націй. Така була «інтернаціоналістична діалектика», якою вміло користувались більшовики, готуючись до захоплення влади в Росії.

Напередодні жовтневого перевороту Лєнін писав: «Ми домагаємось (пропагуємо — І. В.) самовизначення поневолєних націй не тому, що думаємо про господарське розбиття чи дрібні держави, а тому, що ми хочемо великих держав і зближення та злиття націй» (Повна збірка творів, т. 24). Проголошену 1922 року Декларацію про союз чотирьох держав більшовики на чолі з Лєніним вважали за форму переходу до ліквідації незалежности держав, що виникли після розпаду Росії.

Національна політика лєнінської партії завжди була політикою російського великодержавства. На протязі півстоліття керівництва імперією «російськістю» звужувалося, витіснялося і поборювалося національну самобутність культурно-історичного укладу народів, нищилось їхню історичну пам'ять. В ювілейну річницю партія проголошує, що «за рски будови соціалізму і комунізму в ССРСР виникла нова історична спільність («общность») людей — радянський нарід» («Коммунист», ч. 3, 1972).

М. Бердяєв у статті «Духи рускої революції» твердив, що... «більшовики оперують фікціями, а не реальностями, вони перетворюють у фікції все господарсько-економічне життя країни». «Радянський на-

рід» — як нова історична спільність, що будімо вже виникло в процесі московського соціалізму, ще один міт, фікція, оформлена постановою всевладної партії, щоб нею заслонити «внутрішні суперечності» в країні. «Однією з цих суперечностей є націоналістичні прояви», — твердиться в «Радянській Україні» з 28 березня 1972. Вони, — говориться далі в офіціозі «суверенної колонії», — спричиняють «непорозуміння правильного поєднання національних та інтернаціональних інтересів, державного суверенітету, норм і принципів, на яких повинні будуватися взаємовідносини між країнами всередині соціалістичної співдружності».

А офіціоз партії в передовій, говорячи про т. зв. «нову історичну спільність», вимагає рішучої і «непримиримої наступальної боротьби проти ідеології буржуазного націоналізму» («Коммунист», ч. 4, 1972). Вимогами наступальної боротьби проти націоналізмів постанова заперечує реальність існування «нової історичної спільності». Про нереальність її добре знають на партійному шпилі, і тому одночасно з проголошенням чергового міту «Правда» підкреслює, як особливо важливе завдання, пропаганду принципів ленінської теорії в національному питанні.

Безсилий накинути свою владу над духовним світом націй в тоталітарному царстві большевизм творить міт про монолітність великодержавства, щоб, накидаючи його, насаджувати російськість, яку на 24-му З'їзді партії названо «глибоким інтернаціоналізмом русского народу». Дійсну, правдиву історію націй і народів підмінюється фіктивною історією імперії, яка будімо не підкоряла силою народів, а русский нарід «возз'єднував» і «визволяв» їх.

Досі бодай говорилося про рівність націй в СРСР. В ювілейному році ЦК партії заявив, що в утворенні нової спільноти (фікції), якої «ще не знала історія людства» («Правда», 7. 3. 1972), вирішальна роля належить русському народові. «В утворення, зміцнення і розвитку багатонаціональної спільноти внесли свій вклад всі народи нашої країни. Але видатна роля в цьому процесі належала й належить великому русському народові — старшому братові серед вільних і рівноправних націй і народностей Країни Рад» («Известия», 7-го березня 1972).

Вказавши на «видатну ролю» русского народу в творенні т. зв. радянського народу, урядовий орган СРСР, повторюючи формулу з 24-го з'їзду партії, підкреслює «глибокий інтернаціоналізм, революційну енергію, самовідданість і працьовитість» в творенні рабського суспільства. А партія в ювілейну річницю створення СРСР проголосить те суспільство за нову і вищу форму спільноти людей. З виникненням її (в маренні ЦК КПСС) нації ще не зникають, а в «новій спільності» органічно поєднуються «інтернаціональне з національним, з провідною ролюю загального, інтернаціонального», як вияснює урядовий офіціоз «Известия» з 7 березня 1972.

А «інтернаціоналізм» же, та ще й «глибокий», притаманний «старшому братові». Тому то, твердиться в передовій «Коммуниста» (ч. 4), «велику роллю в реалізації цього завдання (побудова т. зв. радянського суспільства — І. В.) відіграла передусім безкорислива допомога рускої робітничої класи, русского народу іншим народам»...

Півстолітній шлях в реалізації маячного завдання в побудові т. зв. радянського суспільства, як знаємо, вкритий горами трупів, заллятий ріками крові націй і народів, що обороняли і обороняють свою національну самобутність, скарби національного духа від інтернаціональних принципів большевицького великодержавства.

Вірний історичним традиціям російської імперії (царської і большевицької) ЦК КПСС в ювілейному році, посилюючи курс московського великодержавства, творить міт — чергову фікцію «нової історичної спільности». Адміністративно-політичними заходами нову фікцію наказано втовмачувати людям у голови, щоб витіснити найбільшу культурно-національну реальність, якою є нація.

Імперську державність Росії і СССР завжди будовано згори, не з підвалин. Нині, коли на імперські підвалини натискають відосередні сили націоналізмів поневолених Москвою націй, всевладна партія шукає опертя в «інтернаціоналізмові» русского народу. «В сучасному ідеологічному протиборстві між соціалізмом і капіталізмом, — говориться в «Радянській Україні» з 28 березня, — найважливішою і найгострішою ділянкою стала боротьба між пролетарським інтернаціоналізмом і націоналізмом».

Постанова ЦК вимагає від усіх, кого большевизм позбавив свободи, включитись у відзначення новітньої дати, якою започатковано творення найбільшого парадоксу XX століття. В довжелезному переліку відомств, міністерств, наукових і навчальних закладів, видавництв — усіх і вся офіціоз ЦК вказує, щоб серед націй посилити «єдність», очевидно ж «інтернаціональну». Від усіх, а в першу чергу від членів партії, постанова вимагає «непримиримо» поборювати націоналізм та прояви «місництва» і накидати ювілейний міт про т. зв. єдиний радянський народ.